

Ta dva društva su saradivala u prikupljanju i slanju pomoći Crnogorcima i članovima njihovih unesrećenih porodica, posebno ratnim zarobljenicima koji su čamili u raznim koncentracijskim logorima. Posredstvom ovih organizacija zarobljeni crnogorski vojnici dobijali su hranu i odjeću, što je mnogima pomoglo da prežive i da se vrate kućama. Posebno valja istaći da je Društvo privremenog crnogorskog Crvenog krsta pribiralo podatke i vodilo evidenciju o crnogorskim logorašima, živim i umrlim.

Društvo crnogorskog Crvenog krsta koje je postojalo u zemlji gotovo da se i nije osjećalo u prvim poslijeratnim godinama. Od njega nije ostala ni sjenka nekadašnje proslavljene humanitarne organizacije. Novonastale društveno-političke prilike su dovele do stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, i do raspuštanja Društva crnogorskog Crvenog krsta. Odluku o tome donio je njegov Glavni odbor na sjednici održanoj 24. VIII 1920. god. Dokument o prisajedinjenju Srpskom društvu Crvenog krsta potpisali su članovi Uprave: predsjednik — mitropolit Mitrofan Ban, potpredsjednik — Filip Jergović; sekretari: dr Stanko Matanović i pop Ivan Kaluđerović; članovi: Živko Dragović, dr Božidar Pezarić i Špiro Tomanović.

Tako je, poslije 45 godina aktivnog rada, prestalo da djeluje Društvo crnogorskog Crvenog krsta, jedna od izuzetno značajnih institucija u istoriji crnogorske zdravstvene kulture.

LITERATURA:

Navedena je u tekstu, a može se dobiti od pisca.

Драгое ЖИВКОВИЧ

ОБЩЕСТВО ЧЕРНОГОРСКОГО КРАСНОГО КРЕСТА (1875—1920)

Общество черногорского Красного креста самое старое между югославскими обществами Красного креста. Основано в конце 1875. года под названием Комитет цетинский для страдающих Герцеговцев. С этим именем Комитет действовал и сигурал значительную роль в оказании помощи раненым в герцеговском восстании и их семьям, которые бежали на черногорскую территорию от турецкой мести и насилий. С начала 1876. года эта организация получает название Общество черногорского Красного креста, с которым и уведено как 22. член Международного комитета Красного креста в Женеве. Большую роль сыграло оно как гуманитарное общество, проявляя самопожертвование при уходе и лечении раненых во время освободительной войны Черногории против Турции 1876—1878 годов. В том Черногории особенную помощь вместе и другими, оказали миссии Русского Красного креста, которые несколько раз во время тех войн менялись в Черногории. И в мирное время 1878—1812 годов Общество играло заметную роль. Особенно выдвинулось оно во время 1-й и 2-й балканских войн, когда нашли вырождение его способности и качества. И здесь опять на помощь ему пришли многие международные общества Красного креста которые эмали свой миссии на поле боя вдале черногорско-турецкого фронта. Во время 1-й мировой войны Общество приняло участие по мере своих возможностей, в оказании материальной помощи многочисленным Черногорцам в различных концлагерях по Австро-Венгрии. В августе 1920 года оно было закрыто и присоединено Сербскому обществу красного креста.

(Rad je Uredništvo primilo 31. II 1983. god.)

Vladimir DUGAČKI

STOGODIŠNJICA CRVENOG KRIŽA U HRVATSKOJ

Prve humanitarne organizacije u Hrvatskoj osnovane su god. 1878. u vezi s okupacijom Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske monarhije. To su bili „Zagrebački odbor za njegu i obstrbu ranjenih i bolesnih vojnika“, osnovan u Zagrebu 20. VIII 1878. god. i „Odbor gospođa za pripomoć ranjenih i bolesnih vojnika“, osnovan u Zadru 20. IX 1878. god. Oba odbora su potom prerasla u društva Crvenog križa: zagrebački u „Društvo Crvenog križa u zemljah sv. krune Ugarske kraljevine Hrvatske i Slavonije“, a zaderski u „Pokrajinsko pripomoćno društvo Crvenog križa za Dalmaciju“. Ovaj dualitet bio je uvjetovan podijeljenošću teritorije Hrvatske u okviru Austro-Ugarske monarhije: kraljevine Hrvatska i Slavonija bile su u području Ugarske, a Dalmacija (kao i Istra) u području Austrije. Takvo se stanje zadržalo sve do kraja Prvog svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske monarhije, pa ćemo zbog toga posebno opisati rad Društva Crvenog križa u Zagrebu, a posebno Društva Crvenog križa u Zadru. Za Istru je postojalo posebno društvo Crvenog križa sa sjedištem u Trstu, a grad Rijeka, taj „corpus separatum“ u Austro-Ugarskoj monarhiji, imao je Podružnicu u sastavu „Društva ugarskog Crvenog križa“ sa sjedištem u Budimpešti.

DRUŠTVO CRVENOG KRIŽA U KRALJEVINI HRVATSKOJ I SLAVONIJI

Dobivši na Berlinskom kongresu suglasnost velikih sila, Austro-Ugarska je vojska, u kojoj je bilo dosta naših ljudi, započela okupaciju Bosne i Hercegovine 29. VII 1878. god. Naišavši na veći otpor nego što se to predviđalo, bilo je dosta ranjenih, a ljetne žege pogodovale su razvoju crijevnih infekcija. Ranjeni i bolesni vojnici su upućivani kući, najčešće brodovima do Šiška, a tu su prekravani na vlakove koji su išli preko Zagreba. Na tom dugotrajnom putu najčešće su bili bez toplog obroka i okrepe pa se mnogima stanje putem bilo pogoršalo, te su u Zagrebu skidani s vlakova i upućivani u vojnu bolnicu. U Zagrebu je početkom kolovoza osnovan najprije „Gospojinski odbor“ a zatim i „Muški građanski odbor“ sa zadatkom njege i opskrbe ranjenih i bolesnih vojnika. Ti su se odbori 20. VIII 1878. god. sjedinili u „Zagrebački odbor za njegu i obstrbu ranjenih i bolesnih vojnikah“. I u drugim gradovima Hrvatske bili su osnovani takvi odbori, no zagrebački je funkcionirao kao

* Rad je saopšten na 27. naučnom sastanku Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije (sada Saveza) održanom u Herceg Novom 6-7. X 1978. god.

Središnji odbor. Odbori su prikupljali dobrovoljne priloge u novcu, hrani, odjeći i sanitetskom materijalu, te opskrbljivali ranjene i bolesne vojnike, kako u samim mjestima transporta, tako i u vojnim bolnicama. Pravila Zagrebačkog odbora nažalost nisu sačuvana, tako da ne znamo da li se Odbor ravnao i pozivao na Ženevsku konvenciju. Međutim u Arhivu Hrvatske je sačuvan izvještaj o cjelokupnom radu tog Odbora; ovdje se vidi da je Odbor u svom žigu imao znak križa, vjerovatno Crvenog križa. Osim toga, za razliku od drugih odbora koji su, kad je za to nastalo potrebe ugasli, rad Zagrebačkog odbora za potporu ranjenih i bolesnih vojnika kontinuirano se nastavio dalje kroz punih stotinu godina.

Naime, kad je okupacija Bosne i Hercegovine bila završena, Zagrebački odbor je osnovao „Hrvatsko patriotsko pripomoćno društvo za potporu ranjenih vojnika, vojničkih udovah i siročadi“, čija su pravila potvrđena 6. VII 1879. god. U svom amblemu to je društvo imalo znak Crvenog križa i ravnalo se po Ženevskoj konvenciji pružajući jednaku pomoć, i saveznicima i neprijateljskim vojnicima. Daljnja je zadaća Društva bila podupirati obitelji poginulih vojnika, potpomagati ratne invalide, uspostaviti vezu ranjenika i bolesnika u bolnicama te zarobljenika s njihovim obiteljima. Sredstva je Društvo namirivalo od članarine i sakupljanja dobrovoljnih priloga. „Hrvatsko patriotsko pripomoćno društvo“ djelovalo je do 1881. god. sasvim samostalno, a te je godine pristupilo „Društvu Crvenog križa zemalja sv. krune Ugarske“, zadržavši svoju unutarnju autonomiju. Po pravilima tog zajedničkog društva, Hrvatsko društvo daje drugog potpredsjednika i drugu potpredsjednicu te 7 članova koji ulaze u središnji odbor. Zajedničkom društvu Hrvatsko društvo daje u miru godišnji prinos (obično 10% prihoda, kasnije i 20%), dok u ratu sve prihode zadržava za svoju djelatnost. „Hrvatsko patriotsko pripomoćno društvo“ imalo je na dan 31. III 1882. god. 14 podružnica i 3 282 člana. Podružnice su bile u Bjelovaru, Osijeku, Karlovcu, Sv. Križu, Koprivnici, Petrinji, Ogulinu, Sisku, Varaždinu, Virovitici, Vrginmostu i Požezi. Neovisno od tog Društva djelovao je još odbor u Valpovu s podružnicama u Valpovu, Bizovcu, Donjem Miholjcu i Našicama. Te godine potpredsjednik „Hrvatskog patriotskog pripomoćnog društva“ dr Ivan Mašek je u Zagrebu objavio knjigu „Dobrovoljna njega bolesnih u ratu“ („Die freiwillige Krankenpflege im Kriege“) u kojoj su poglavlja o zavojnom materijalu, najvažnijim instrumentima, injekcijama, oblozima, masaži, osnovnim oblicima lijekova, njezi bolesnika, najčešćim zaraznim bolestima u ratu, ranama, operacijama i postoperativnoj njezi, transportu, umjetnom disanju, sredstvima za oživljavanje, dezinfekciji, prehrani bolesnika, higijeni bolesničke sobe i dr.

God. 1882. Društvo mijenja ime u „Hrvatsko-slavonsko pripomoćno društvo Crvenog križa“, a slijedeće godine u „Društvo Crvenog križa u zemljah sv. krune Ugarske kraljevine Hrvatske i Slavonije“. Iako je ispočetka osnovna uloga Društva Crvenog križa bila ona u ratu, u pravilima iz 1885. god. Društvo proširuje svoju djelatnost i za vrijeme mira, pružajući pomoć postradalima kod većih nesreća, a to je osobito naglašeno u pravilima iz 1897. god. gdje se precizira da je dužnost Društva podupirati postradale kod poplava, požara, oskudice i zaraznih bolesti. Društvo se financiralo od članarine, dobrovoljnih priloga, prihoda od plesova koji su se održavali jedanput godišnje kako u Zagrebu tako i

kod podružnica. Prodavale su se i obveznice lutrijskog zajma. Od prihoda je nabavljen sanitetski materijal (zavojni materijal, nosila, kompleti za pružanje prve pomoći i sl.), dijelile su se novčane potpore ratnim invalidima i siromašnim obiteljima poginulih ratnika, davao se novac i za druge humanitarne svrhe. U Zagrebu je Društvo imalo svoju zdravstvenu četvu koja je redovno vježbala u pružanju prve pomoći i sanitetskom transportu. U Zagrebu, Brodu, Osijeku, Sisku i Sr. Mitrovici osnovane su postaje za ranjenike, na kojima bi u slučaju rata ranjenici i bolesnici na proputovanju dobivali okrepu, prenočište a i zdravstvenu njegu, za koju su svrhu angažirani liječnici, bolničari i nosioci ranjenika. Pri tim postajama imenovani su također izvestitelji koji bi u slučaju rata preko Zemaljskog odbora u Zagrebu obavještavali Središnji obavjesni ured u Budimpešti o imenima ranjenih i zarobljenih vojnika.

Za vreme Balkanskih ratova „Društvo Crvenog križa u zemljama sv. Krune Ugarske kraljevine Hrvatske i Slavonije“ poslalo je balkanskim zemljama financijsku pomoć, ali se nije jače angažiralo i nije bilo ni javnog skupljanja dobrovoljnih priloga ni posebnih priredbi u organizaciji Crvenog križa, što bi svakako imalo ne samo materijalni nego i moralni efekt. Razlog je bio taj što službenoj politici Austro-Ugarske nije konvenirala pobjeda balkanskih zemalja nad Turskom. No ono što nije učinilo Društvo Crvenog križa, učinilo je samo građanstvo. U svim gradovima Hrvatske niču građanski odbori za sakupljanje dobrovoljnih priloga, organiziraju se priredbe, koncerti i zabave u korist društva Crvenog križa balkanskih zemalja, te se formiraju ekipe liječnika koji odlaze u Srbiju, Crnu Goru i Bugarsku na rad u bolnice društva Crvenog križa.

DRUŠTVO CRVENOG KRIŽA U DALMACIJI

Za vrijeme okupacije Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske monarhije, carica i kraljica Elizabeta apelirala je 31. VIII 1878. god. na sve žene u monarhiji da pruže pomoć ranjenim i bolesnim vojnicima, ratnim udovicama i siročadi. Tako se i 36 uglednih zadarskih žena skupilo 20. IX 1878. god. u dvorani „Glazbenog društva“ u Zadru, glavnom gradu Dalmacije, i osnovalo „Odbor Gospođa za pripomoć ranjenih i bolesnih vojnika“. Odbor je u dnevnom tisku izdao proglas u kojem poziva sve dalmatinske žene da se u Dalmaciji osnuje rodoljubno društvo gospođa. Taj je apel imao odjeka i tako je dne 22. X 1878. god. osnovana u Zadru „Domoljubna zadruga dalmatinska od Gospođa na potporu ranjenim i bolesnim vojnicima“. U statutu Zadruga, potvrđenom 22. XI 1878. god., navodi se da je cilj Zadruga pomoć i potpora ranjenim i bolesnim vojnicima, njihovim udovicama i siročadi, a da bi se taj cilj mogao ostvariti, Zadruga će se brinuti nabavljajući zavojni materijal, skupljajući dobrovoljne priloge, te pribavljajući dobrovoljne bolničarke. Nadalje se napominje da Zadruga osniva svoju djelatnost na osnovi Ženevske konvencije te da će pristupiti u udruženje domoljubnih gospojinskih zadruga zemalja zastupanih u Carevinskom vijeću u Beču. Doista je Zadruga ispočetka djelovala samostalno, a 26. XI 1879. god. pristupila je Društvu Austrijskog Crvenog križa u Beču.

Muško društvo za Dalmaciju osnovano je u Zadru godinu dana kasnije, u jesen 1879. god. pod nazivom „Domoljubna pokrajinska pripo-

moćna zadruga dalmatinska". I ta je Zadruga osnivala svoje djelovanje na principima Ženevske konvencije. Zadržavši samostalnost u unutarnjim poslovima i ona je pristupila Društvu austrijskog Crvenog križa. Zadruga je u Dalmaciji imala svoje podružnice i to u Dubrovniku, Makarskoj i Šibeniku. Cjelokupna dokumentacija o radu tih Zadruga nije sačuvana, no zna se npr. da je god. 1881. samo u Dubrovačkoj podružnici bilo 53 članice ženske Zadruga, te 94 redovna i 11 podupirajućih članova muške Zadruga. U Dubrovačkoj podružnici također je god. 1888. osnovan i „Pomični zdravstveni odred” kojom prigodom su pozvani na suradnju sve ustanove i pojedinci, a posebno liječnici i ljekarnici.

Obe Zadruga, i muška i ženska, nadopunjuju 80-ih godina svoje ime nazivom Crvenog križa, tako da se zovu „Pokrajinska pripomoćna zadruga Crvenog krsta za Dalmaciju” i „Pripomoćna gospojinska zadruga Crvenog krsta za Dalmaciju”, no dosta dugo formalno djeluju kao dvije zasebne zadruga, iako im se u stvari djelovanje usko prepliće, štoviše po nekom nepisanom pravilu predsjednik muške Zadruga mahom je pokrajinski namjesnik za Dalmaciju, a predsjednica njegova supruga. Tek potkraj prve decenije našeg stoljeća obe se zadruga ujedinjuju u „Pokrajinsko pripomoćno društvo Crvenog križa za Dalmaciju”.

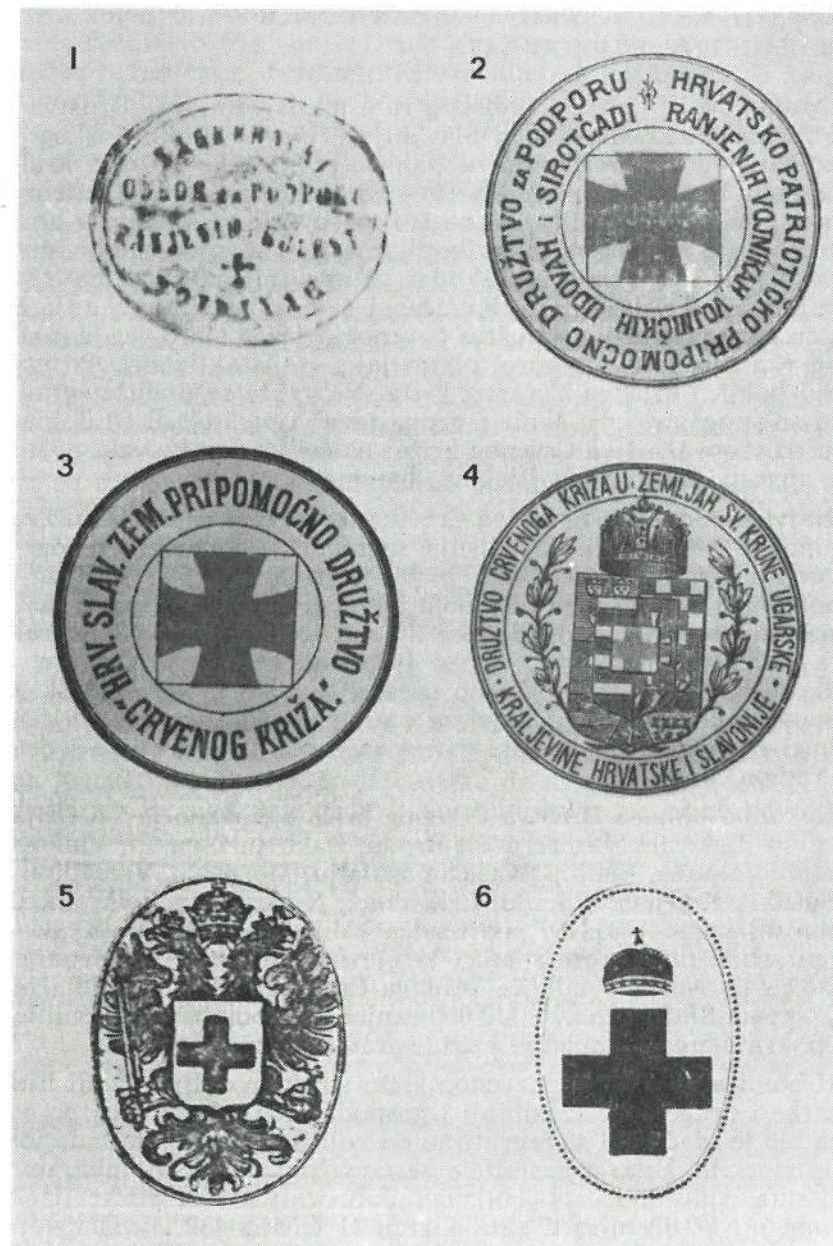
Za vrijeme Balkanskih ratova ni to se Društvo Crvenog križa nije mnogo angažiralo, što ima svoju političku pozadinu. No kao i u banskoj Hrvatskoj i u dalmatinskim gradovima niču građanski odbori za sakupljanje dobrovoljnih priloga, a ekipe dalmatinskih liječnika, bolničara i sestara odlaze u zaraćene balkanske zemlje pretežno u Crnu Goru ali mimo organizacije Crvenog križa.

ORGANIZACIJE CRVENOG KRIŽA U ISTRI I RIJECI

Na već spomenuti poziv carice i kraljice Elizabete upućen svim ženama za vrijeme okupacije Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske monarhije i u Trstu je u jesen 1878. god. osnovana Gospojinska zadruga koja je kasnije prerasla u „Pokrajinsko pripomoćno društvo Crvenog križa za Trst i Istru” (Associazione provinciale di soccorso della Croce rossa per Trieste e l'Istria), koje je imalo posebnu podružnicu u Puli.

U Rijeci koja je kao posebno tijelo bila pridružena kruni sv. Stjepana osniva se, po jednim podacima koncem 1881, po drugim početkom 1882. god. Podružnica Društva Ugarskog Crvenog križa. Ona je god. 1882. imala čak 475 članova. Osim prikupljanja dobrovoljnih priloga Podružnica je uzela zadatak da u slučaju rata uredi u Rijeci jednu prolaznu postaju za ranjene i bolesne vojnike s 212 postelja.

Kao ni drugde za vrijeme Balkanskih ratova ni Pokrajinsko pripomoćno društvo Crvenog križa za Trst i Istru (koje je bilo u sklopu Društva austrijskog Crvenog križa) ni podružnica Društva Ugarskog Crvenog križa u Rijeci nisu se aktivnije angažirale, no i tu niču građanski odbori za skupljanje pomoći za društva Crvenog krsta balkanskih zemalja, a ekipe liječnika i sanitetskog osoblja odlaze u Bugarsku i Crnu Goru.

Slika br. 1: 1 — Žig Zagrebačkog odbora za potporu ranjenih i bolesnih vojnika (1878—1879). 2 — Žig Hrvatskog patriotskog pripomoćnog društva (1879—1882). 3 — Žig Hrvatsko-slavonskog društva Crvenog križa (1882). 4 — Žig Društva Crvenog križa Kraljevine Hrvatske i Slavonije (1883—1918). 5 — Amblem Austrijskog Crvenog križa koji se upotrebljavao u Dalmaciji i Istri. 6. — Amblem Ugarskog Crvenog križa koji se upotrebljavao u gradu Rijeci.

DJELOVANJE CRVENOG KRIŽA U HRVATSKOJ
ZA VRIJEME I SVJETSKOG RATA

Odmah po izbijanju I svetskog rata predsjedništvo „Društva Crvenog križa kraljevine Hrvatske i Slavonije“, uprava „Pokrajinskog pripomoćnog društva Crvenog krsta za Dalmaciju“, te „Podružnica kraljevin-skog Društva Ugarskog Crvenog križa u Rijeci“ obratili su se putem dnevnog tiska građanstvu apelirajući na što masovnije učlanjenje u organizaciju Društva, te pozivajući na prikupljanje zavoja, robe, rublja, živežnih namirnica i priloga u novcu. Također su apelirali na okupljanje što većeg broja liječnika, bolničara, bolničarki te nosioca ranjenika. U Hrvatskoj niču nove podružnice Društva Crvenog križa, a stare, jer je mnogima od njih rad bio gotovo zamro, obnavljaju svoju aktivnost. Posvuda se otvaraju bolnice društva Crvenog križa. Ne grade se doduše zgrade, jer bolnice se smještavaju u škole i druge javne objekte, ali se bolnice opremaju troškom Društva Crvenog križa: nabavljaju se kreveti, posteljina, rublje, aparati, instrumenti, lijekovi, jestvine i dr.

Najviše je bolnica društava Crvenog križa bilo osnovano u Zagrebu — ukupno 2 297 postelja. Središnja zagrebačka bolnica Crvenog križa, smještena u zgradi Obrtne škole, imala je tri operacijske sale (za ratnu i mirnodopsku kirurgiju te otorinolaringologiju), prostoriju za dezinfekciju (parom i formalinom), rendgen aparat, sprave za liječenje fraktura, sobu s vodenim krevetima, glavnu ljekarnu, centralnu kuhinju. Prevladavala je kirurška kazuistika no uređen je i otorinolaringološki odjel, za poremećenja u govoru i odjel za unutarnje bolesti. God. 1915. u toj je bolnici osnovan i ortopedski zavod sa školom za invalide i ortopedskom radionicom.

Nekoliko bolnica Društva Crvenog križa osnovano je i u Osijeku, a također su djelovale bolnice u Sl. Brodu, Đakovu, Županji, Vinkovcima, Vukovaru, Valpovu, Belišću, Našicama, Dalju, Moroviću, Varaždinu, Krapini, Sušaku, Kraljevici, Senju, Crikvenici, Novom Vinodolskom, Bakru i drugim mjestima — od 50 podružnica koliko ih je postojalo god. 1914. u sklopu „Društva Crvenog križa kraljevine Hrvatske i Slavonije“, 35 podružnica je osnovalo bolnice Društva Crvenog križa u kojima je za I svetskog rata liječeno preko 140 000 ranjenika i bolesnika. Slično je tako bilo u pokrajinama Dalmaciji i Istri te gradu Rijeci.

U bolnicama Društva Crvenog križa su dobrovoljno radili liječnici, bolničarke i druge žene u kuhinji i gospodarstvu. Manji broj pomoćnog osoblja bio je plaćen ili se regrutirao od vojnika. Budući da tada još nije bilo sestričkih škola, a časnik je sestara bilo malo, liječnici su prvih godina rata užurbano osposobljavali dobrovoljne bolničarke. U Zagrebu je npr. u 6 prvih mjeseci rata održan 21 tečaj s 432 učenice — predavači su bili najistaknutiji zagrebački liječnici. Na tečajevima se obrađivala njega bolesnika, higijena prehrane, higijena bolesničke sobe, prva pomoć, aplikacija lijekova, zavoji, instrumentiranje, principi asepse, osnove narkoze, najvažnije zarazne bolesti. Tečajevi su se sastojali od predavanja i praktičnog rada. Takvi „samaritanski“ tečajevi održavani su i u drugim gradovima tako da je služba dobrovoljnih bolničarki bila uzorno organizirana.

Na kolodvorima mnogih gradova su podružnice Crvenog križa imale stalna dežurstva. Pri upravi Društva u Zagrebu ustrojena je obavještajna služba o ranjenim, bolesnim ili zarobljenim vojnicima. U Zagrebu je također formirana četa za prenos ranjenika u kojoj je dobrovoljno radilo oko 300 ljudi koji su prenijeli oko 70 000 ranjenika. Potkraj rata u Sl. Brodu, Novoj Gradiški, Rijeci, Ogulinu, Karlovcu, Sevnici i Zaprešiću su ustrojene okrepne postaje na kojima su radili studenti medicine.

Bolnice društava Crvenog križa primale su od vojnih vlasti samo naknadu za hranu pacijenata, dok su sve ostale troškove snosila društva Crvenog križa. Ionako ne velika sredstva brzo su se iscrpljivala pa je zbog toga god. 1916. osnovan gospojinski „Odbor za pripomoć bolnicama Crvenog križa u Zagrebu“. Odbor, u kojem su bile ugledne zagrebačke žene, izdao je proklamaciju u kojoj je apelirao na institucije i pojedince da se udruže u zakladu za uzdržavanje bolničkih kreveta. Odaziv na taj apel je bio iznad očekivanja. Da bi se skupljala sredstva održavane su zabave i koncerti u korist društva Crvenog križa, predavanja, organizirane su lutnije, tiskane su doplatne poštanske marke, prodavale su se posebne dopisnice, skupljali se novčani i materijalni darovi. Na Rijeci je djelovalo društvo „Bijeli križ“ čije je djelovanje bilo sanitetskog karaktera. U Dubrovniku je pak djelovao „Srebrni križ“ sa svrhom da pomaže obiteljima regruta i „Zeleni križ“ koji je okupljao žene koje su za vojnike plele zimske čarape, rukavice, potkošulje i sl.

Dne 29. X 1918. god., kad je Narodno vijeće Države Srba, Hrvata i Slovenaca prekinulo sve državno-pravne veze s Austro-Ugarskom monarhijom i Društvo Crvenog križa u Zagrebu je prekinulo vezu s Društvom Ugarskog Crvenog krsta i proglasilo se nezavisnim. Poslije ujedinjenja jugoslavenskih naroda „Hrvatsko društvo Crvenog križa“ je povele inicijativu za stvaranje jedinstvenog jugoslavenskog društva, te se u tu svrhu obratilo 4. I 1919. god. „Društvu srpskog Crvenog krsta“, a 14. II 1919. god. „Slovenskom društvu Rdečega križa“. Predstavnicima ta tri društva sastali su se 8—10. VI 1919. god. u Zagrebu na dogovore o osnivanju jedinstvenog društva. Tako je 25. XII 1921. god. osnovano „Društvo Crvenog križa kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca“, no budući da su pravila tog društva donesena tek 1. VII 1923. god. Privremeni odbor „Hrvatskog društva Crvenog križa“ je djelovalo sve do 4. XI 1923. god.

LITERATURA:

- ¹ Bericht über die Entwicklung des „Rothen Kreuzes“ in Ungarn, Budapest, 1882. — ² Heller H., Die ..Oesterreichische Gesellschaft vom Roten Kreuze während ihres fünfundzwanzigen Bestandes, 1879—1904, Brünn, 1904. — ³ Društvo Crvenog križa. Društvo Rdečega križa. Spomenica 1876—1936, Beograd, 1936. — ⁴ Stojčević S., Materijali za povijest Crvenog križa, Zagreb, 1971. — ⁵ Burčul V., Je li zadarska organizacija Crvenog križa najstarija u Hrvatskoj? Naš rad, 1978, 25, 1, 3—4. — ⁶ Dugački V., Osnivanje i prvih četiri decenija rada Crvenog križa u Hrvatskoj, Liječ. vjes., 1978, 100, 8, 514—522. — ⁷ Podaci radne grupe za proučavanje historijata Crvenog križa Hrvatske (Materijali u Skupštini Crvenog križa Hrvatske, Zagreb). — ⁸ Spisi Odjela za unutarnje poslove Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade (Arhiv Hrvatske, Zagreb). — ⁹ Razni tiskani izvještaji i statuti organizacija Crvenog križa u Hrvatskoj (podaci kod pisca).

Vladimir DUGAČKI

A CENTENARY OF THE RED CROSS IN CROATIA

The Red Cross in Croatia began functioning during the Austro Hungarian occupation of Bosnia and Herzegovina. The special committees ministering to the wounded and sick in war established in 1878 (in Zagreb on August 20th and in Zadar on September 20th) gradually grew into Red Cross societies. Since at that time Croatia was divided into four regional units („the kingdom of Croatia and Slavonia“, the town of Rijeka and the Austrian provinces Dalmatia and Istria), the foundation and activities of the Red Cross in these regional units are discussed separately. The Red Cross was the most active during World War I, when many Red Cross hospitals were funded. This presentation of the initial Red Cross activities in Croatia ends with the foundation of a common Red Cross Society covering the whole territory of Yugoslavia in 1921.

(Rad je Uredništvo primilo 31. II 1983. god.)

Erich ROSENZWEIG

DUBROVAČKI RENESANSNI MEDICUS AMATUS LUSITANUS
USTANOVLJUJE SMRT ZBOG INFARKTA SRCA

U mjestu Castelo Branco u Portugalu rođen je 1511. god. Joao Rodrigues, kasnije poznat pod imenom Amatus Lusitanus. Radi vjerske netrpeljivosti u zemlji, a bio je maran, poslije studija medicine, morao je napustiti rodni kraj. Studirao je na glasovitim učilištima u Salamanki, Santaremu i Lisabonu, i kao svršeni medicus, prvo je krenuo u Holandiju, a zatim u Italiju, te boravio u Mlecima, Firenci, Rimu, Pezaru, Anconi i Ferari. Ovdje je neko vrijeme bio na sveučilištu profesor anatomije.

U svim mjestima boravka bavio se stručnim radom na polju sveopće medicine te pisao i objavljivao marljivo svoje liječničke radove i uspjehe. Tako su mu nastale i knjige „Centuriae“ u 7 tomova, u kojima se u svakoj spominje liječenje od po stotinu bolesnika o kojima u „sholijama“ (učena razlaganja) daje svoje komentare.

God. 1556., poslije raznih boravišta, dospije na poziv Dubrovačke Republike da preuzme mjesto gradskog liječnika i u naš Dubrovnik. Tu je radio i liječio sa velikom marljivošću i uspjehom u gradu i bližoj i daljoj okolini sve kojima je kao liječnik bio potreban. Kirurško djelovanje je bio napustio, ali se tim više bavio praktičkim internističkim radom, i kao izumitelj i pronalazač medicinskih pomagala, te se iskazao kao vanredan dijagnostičar i terapeut.

Umro je 1559. god. u Solunu, liječeći bolesnike oboljele od kuge, u svojoj 48. god. života.

Navešćemo njegovu dobru dijagnostičku umješnost prema jednoj njegovoj zabilježbi iz dubrovačke VI „Centurije“, nazvane „Centuria Ragusina“ i 62. kuracije sa sholijom, koju je obilježio sa: „de repentina morte ex syncope, non vero ex apoplexia“, god. 1557. On piše:

„Jednoga sam dana bio pozvan velečasnom Opatu sa otoka Lokruma, koji je otok udaljen jednu ili dvije milje od Dubrovnika. Dok je bio zdrav i dobro se osjećao, te sa ljudima razgovarao, često se žalio na bol srca i u predjelu iznad srca (repente cor illi dolore dixit, ac subito supra cordis regionem). Prihvativ se tako jednom prilikom naglo rukom, naprasto je pao i srušio se na zemlju, ali se samo lako ozlijedio. Izgubio je naglo svijest (animae facultatibus), kako sam saznao. Njemu sam bio pozvan; proglasili smo ga mrtvim i rekli da je umro, jer ne samo da nije imao bila (pulsu) na zapešću (doručju) i na slijepoočnicama, nego se također niti nad srcem nisu mogli čuti udarci. Da bismo zadovoljili prisutne ljude, koji nisu baš bili uvjereni da je mrtav i da bi im to dokazali, stavili smo mu pod nos zapaljenu svijeću, čiji se plamen nije micao, odnosno posve je mirovao. Jednako kao što se pred usta stavljeno čisto ogledalo nije orosilo, odnosno zamaglilo. Niti se u staklenoj posudi, vrhom napunjenoj vodom i postavljenoj mu na prsa, ona nije ništa micala ni pomakla. Tada smo naredili da ga se slijedeći dan još ne